

**PROJEKTAS „SVEIKATOS NETOLYGUMŲ NUSTATYMO IR MAŽINIMO GEBĖJIMŲ
STIPRINIMO MODELIO SUKŪRIMAS“
Nr. NOR-LT11-SAM-01-TF-02-001**

Poveiklė Nr. 1.1.1.1 „Tarptautinės ir nacionalinės sveikatos netolygumų nustatymo ir mažinimo patirties analizė

Esamos sveikatos netolygumų situacijos analizė Lietuvoje ir Europoje

Atsakingi vykdytojai: Jonė Jaselionienė, Milda Garbuvienė, Dalia Tendziagolskytė

Sveikatos netolygumų situacijos Lietuvoje ir Europoje analizė atlikta remiantis rodiklių sąrašu, kuris sudarytas atsižvelgus į Lietuvos sveikatos politikos tikslus ir Europos šalių sveikatos netolygumų stebėsenos pavyzdžius. Esamos netolygumų situacijos analizė Lietuvoje rodo, jog kaimo gyventojai patiria daugiau neigiamų su jų sveikata ir gerove susijusių veiksnių nei mieste gyvenantys: kaimo gyventojai prasčiau rūpinasi savo sveikata, mažiau vartoja šviežių vaisių, uogų ir daržovių, daugiau rūko, jų vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė yra trumpesnė, mažesnis užimtumo ir aktyvumo lygis, didesnis nedarbas, skurdo lygis, žemesnis išsilavinimas. Standartizuoti mirtingumo rodikliai didesni tarp kaimo gyventojų, tačiau jiems užregistruojama mažiau ligų, to priežastis gali būti ribotas sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas. Vyrų sveikata Lietuvoje yra prastesnė negu moterų, jie turi didesnę tikimybę mirti nuo kraujotakos sistemos ligų, piktybinių navikų, taip pat kelis kartus dažniau miršta nuo išorinių priežasčių. Vyrai prasčiau vertina savo sveikatą, daugiau vartoja alkoholio, rūko, mažiau valgo sveiko maisto, dažniau turi antsvorio. Mirtingumo ir sergamumo rodiklių pasiskirstymas tarp savivaldybių yra netolygus. Didesniais sergamumo, ligotumo ir standartizuotais mirtingumo rodikliais išsiskyrė kaimiškosios savivaldybės, didžiuosiuose Lietuvos miestuose situacija dažniausiai geresnė nei vidutiniai Lietuvos rodikliai.

Tarp Europos šalių bene didžiausi sveikatos netolygumai randami Baltijos šalyse, tarp jų – ir Lietuvoje. Gyventojų senėjimo tendencija, trumpesnė vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė, prastesni socialiniai-ekonominiai rodikliai, netinkamas gyvenimo būdas bei užteršta aplinka įtakoja sveikatos rodiklius. Lietuvoje, lyginant su kitomis Europos šalimis, itin didelis dėmesys turi būti skiriamas mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų ir išorinių mirties priežasčių bei rodiklių tarp lyčių skirtumui mažinimui.

Tarptautinė sisteminė sveikatos netolygumų stebėsenos patirties Europos šalyse apžvalga

Pagrindiniai įstatymai, reglamentuojantys visuomenės sveikatos stebėsenos organizavimą ir vykdymą Lietuvoje yra Visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas ir Visuomenės sveikatos stebėsenos (monitoringo) įstatymas. Teisės aktai numato, kad visuomenės sveikatos stebėseną yra tikslingai organizuotas ir sistemingai atliekamas visuomenės sveikatos būklės, ją veikiančių visuomenės sveikatos rizikos veiksnių duomenų rinkimas, kaupimas, apdorojimas, saugojimas, analizė ir vertinimas. Visuomenės sveikatos (netolygumų) stebėseną Lietuvoje vykdoma nacionaliniu ir savivaldybių lygiu. Pagrindinės visuomenės sveikatos stebėsenos duomenis renkančios ir kaupiančios institucijos Lietuvoje yra pavaldžios Sveikatos apsaugos ministerijai. Valstybinę visuomenės sveikatos stebėseną vykdo Higienos institutas, stebėseną savivaldybių lygmeniu vykdo savivaldybių visuomenės sveikatos biurai.

Visuomenės sveikatos netolygumai tarp įvairaus socialinio-ekonominio statuso gyventojų ir jų mažinimas yra viena svarbiausių Europos šalių sveikatos politikos kryptių. Programos ir kiti strateginiai dokumentai nustato pagrindinius sveikatos netolygumų mažinimo tikslus ir numato priemones jiems pasiekti per fizinę ir socialinę aplinką, gyvenseną bei sveikatos priežiūros prieinamumą. Įprastai už sveikatos netolygumų stebėsenos ir mažinimo veiksmus šalyse atsakingos Sveikatos ministerijos ir joms

pavaldžios institucijos, taip pat mokslinės įstaigos (institutai). Ypatingas dėmesys ir galios vykdamas gyventojų sveikatos būklės stebėseną ir visuomenės sveikatos netolygumų mažinimą suteikiamos savivaldos institucijoms. Svarbus vaidmuo Europos šalyse sveikatos netolygumų srityje skiriamas tarpsektoriniam bendradarbiavimui ir į aktyvią veiklą sveikatos netolygumų politikoje įtraukiamos kitų sričių institucijos.